

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում են ԱՍՏՐԱԼԻՆԻՑ հետեւալը՝
«Աստրալիան հայոց հոգեւոր դպրոցների հոգա-
բարձութիւնը այս տարի ստացել է նուէր յո-
գուտ ուսումնարանի Սարգիս Զանուժանից մի
հատ կարեւորեման, 143 հատոր հայերէն և
85 հատոր փառակազմ ուսման գրքեր, հոլ-
լանդական քաղաք և այլ իրերդէններ: Այս առա-
ջին տարին չէ որ պ. Զանուժանց այդ տեսակ
բարի գործ է անում Աստրալիանի ազգային-հո-
գեւոր հայոց դպրոցներին: Բացի սրանից այս
տարի նրա հաշուով մի ուսումնարան հայ
օրիորդ գնացել է Մոսկվա կար ու ձեր արհեստը
սովորելու ու մի ամբողջ տարի սովորելուց յե-
տոյ, վերադարձաւ մեր քաղաքը և պէտք է
օրիորդաց դպրոցում աւանդէ իր ուսած արհես-
տը: Այդ բոլորի համար հոգաբարձութիւնը պար-
տաւորութիւն է համարում լրագրութեան միջո-
ցով յայտնել հրապարակապէս իր խորին շնոր-
հակութիւնը պ. Զանուժանցին: Այդ նամա-
կի տակ երեք հոգաբարձուների ստորագրու-
թիւններ կան:

Այն հայ երիտասարդ, պ. Մոյսէսեանց, որ
քանի մի ժամանակ սրանից առաջ կոնցերտ էր
տուել Թիֆլիսում և որի ձայնից մենք հիացած
էինք, այժմ գնացել է Ս. Պետերբուրգ իր ձայնը
կատարելագործելու համար: Երկու օր առաջ
մենք ստացանք մի նամակ Ս. Պետերբուրգից,
որի մէջ մեզ տեղեկացնում են որ պ. Մոյսէսեանց
հասել է արդէն Ս. Պետերբուրգ, որ երկուցորու-
թեան ամենանշանակաւոր պրոֆէսորները քննել են
նրա ձայնը և գտել են որ նա կարող է լինել
առաջին տէնոր, եթէ երկու տարի ուսում առ-
նէ և երկրորդ տարին էլ խոստացան նրան ձրիա-
պէս ուսում տալ: Բայց առաջին տարւոյ համար
երիտասարդը, ասում են, չունի ապրուստի
հարկ անգամ: Նշանաւորն այն է, որ, ինչպէս
ասում են, երիտասարդի աները մի շատ հարուստ
Թիֆլիսցի է, բայց կօպէլ չէ տալիս նրան:
Այսպէս են հայերը: Որքան ընդունակութիւն-
ներ, որքան տաղանդներ կորչում են այդպիսով
հայերի մէջ, և յետոյ հայերը դարձանում են
թէ ազգը ոչինչ առաջդիմութիւն չէ անում:
Ինչ առաջդիմութիւն կարող է անել մի ազգ,
որ սպանում է իր մէջ յայտնվող ամեն տեսակ
ընդունակութիւններ և տաղանդներ: Ինչի հա-
յերը վրդովւում են երբ տարները արհամարհում
են մեզ, Մի ստոր և արհամարհելի ազգութիւն
արժանի է, ի հարկէ, կատարելաւ արհամարհան-
քի: Բայց տուեցէք հայերի մէջ մի որ և է տա-
ղանդ, որին իրանք հայերը օգնութեան ձեռքը
միկնած լինին, և ոչ միւր չէք գտնի, իսկ
եթէ հայերից յայտնվել են տաղանդներ, նրանց
օգնել են բացառապէս օտարները: Եւ յետոյ
դարձանում ենք որ հայերի մէջ յայտնված սա-
կաւաթի տաղանդները, որոնք իրանց զարգաց-
մամբ պարտական են օտարների բարերարու-
թեանը, սկսում են արհամարհել նոյն իսկ ամ-
բողջ հայութիւնը: Այդ մենք գտնում ենք շատ
քնական մի զգացմունք:

Յիշեցնում ենք հայոց հասարակութեանը, որ
կիրակի, նոյեմբերի 15-ին, ժամը 12-ին լինելու
է Արթուրու թատրոնում «Հայոց բարեգործա-
կան ընկերութեան» առաջին ընդհանուր ժողո-
վը, ընկերութեան խորհրդի անդամներ ընտրելու
համար: Ազգած գրվել ցանկացողները կարող են,
մինչև կիրակի օր, գիմել (Մշակ) և Վերջու Հա-
յաստանի լրագրիների խմբագրութիւններին,
նոյնպէս «Կենտրոնական», և «Կովկասեան» զե-
րավաճառանցները, պ. Ե. Մատուրեանի խա-
նութիւն և պ. Շահվերդեանի պալիսիոնը, իսկ
15-ին նոյեմբերի նոյն իսկ Արթուրու թատրո-
նը: Անդամական տարեկան վճարը 5 բուբլ է:

«Kavkaz» լրագրում կարդում ենք կովկա-
սեան փոխարքայի ժամանակաւոր Պաշտօնակա-
տարի հրաման, որով Թիֆլիսում հրատարակվող
ժաղրական «Փախա» ուսու շաբաթաթերթը
խափանվում է 8 ամսով:

Պ. Քիւրքեճեանի Անիի աւերակների պատկեր-
ների մի ժողովածու ծախվեցաւ մեր խմբագրու-
թեան մէջ Հին-Նախիջևանցի պ. Վարդան Յակո-
բեանցի վրա, որ և վճարել է մեզ 20 բուբլ այդ
ժողովածուի համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԵԱՆՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻ-
ԱՅՈՒՄ

Յայտնի է արդէն, որ գերմանական ընտ-
րութիւններէր յետոյ բերլինում երեւան և
կաւ կանցլէրի հրաժարականի հարցը: Ա-
մեն ուրիշ երկրում, որտեղ պարլամենտը
մեծ նշանակութիւն ունի, երբ ժողովուրդը
ընտրում է տէրութեանը անհաճելի պատ-
գամաւորներին, կառավարութեան ներկայա-
ցուցիչները, չէ կարողանալով պարլամենտի
մէջ իրանց համար ձայների մեծամասնու-
թիւնն ունենալ, հրաժարական են տալիս
և կազմվում է մի նոր միներտութիւն, որ
իր անդամները վեր է առնում պարլամեն-
տի մեծամասնութիւնից: Բայց գերմանական
ազգը արդէն մի քանի անգամ ուղարկել է
պարլամենտ կառավարութեանը անհաճելի
պատգամաւորների բաւական մեծ թիւ, իսկ
իշխան Բիսմարկ այնու ամենայնիւ մնացել
է իր պաշտօնի վրա պինդ նստած:

Իշխան Բիսմարկ յայտնի է որպէս ԹԵՂ-
նամի պարլամենտական կառավարչական ձե-
ւի և այդ պատճառով, այս յօդէս էլ, ոչ
ոք գերմանիայում չէ հաւատում թէ իշ-
խան Բիսմարկ հրաժարական կը տայ իր
պաշտօնից, չէ նայելով որ վերջին ընտրու-
թիւնները շատ անաշուք են եղել կառավա-
րութեան համար:

Առաջվայ ժամանակներում մի պաշտօնա-
կան լրագրի անդարձութիւնը թէ Բիսմարկ
կամենում է հրաժարական տալ իր պաշտօ-
նից, ահ ու սարսափ կը գցէր բարի գերմա-
նացիների սրտերի մէջ, նրանք չէին կարող
երեւակայել որ գերմանիան կարող է գոյու-
թիւն ունենալ առանց Բիսմարկի, բայց այժմ
պետական կանցլէրի իր պաշտօնից հրաժար-
վելու լուրը ոչ ինչ ներդրութիւն չունե-
ցաւ գերմանական հասարակական կարծիքի
վրա: Իշխանը ոչ թէ միայն կորցրել է իր
ստաւջվայ հեղինակութիւնը, բայց մեծա-
մասնութիւնը նրան կատարելապէս թշնա-
մի է դարձել: Ահա, օրինակ, ինչ խօսքեր
արտասանեց ընտրողական ժողովներից միին
մէջ պրօպէրետների յայտնի պարագլուխ
և Վիրլովի բարեկամ Վիրտէր, խօսելով
Բիսմարկի մասին: Խիստ կերպով պարսա-
ւելով իշխանի քաղաքականութեան եղանա-
կը նա աւելացրեց. «Եւ միշտ իշխանի էի
սօցիալ-դեմոկրատիայի, բայց աւելի էլ մեծ
թշնամի եմ սօցիալ-արիստոկրատիայի. եւ
չեմ վախենում պարզապէս յայտնել, որ վեր-
ջին սօցիալ-դեմոկրատը իմ աչքում աւելի
մեծ յարգանք է վայելում, քան թէ պա-
շտական քարոզիչ Դեմոկրէտ և դէպի մի
աքսորված սօցիալ-դեմոկրատն անգամ եւ
հազար անգամ աւելի մեծ յարգանքով եմ
վերաբերվում, քան թէ դէպի իշխան Բիս-
մարկ: Նոյն ժողովի մէջ պրօֆէսոր Վիր-
տով, խօսելով այն կեղտու ինտրիգաների
մասին, որ վարում են յետադէմները, կղե-
րականները և կառավարչականները իրանց
թշնամիների դէմ, ասեց: «Եւ շատ ցաւում
եմ որ Բուսաստանում նորեւումս իմ արած
ծանապարհօրդութեան ժամանակ եւ ինձ
համար չը գնեցի բարձր, կալօշների մի
ջուխտ, որ սովորութիւն ունեն գործածել
ուսաները, որպէս զի կարողանամ անվտանգ
անցնել գերմանիայի քաղաքական կեանքի
անանցնելի ցեխի միջով»:

Այսպէս են վերաբերվում այժմ գերմա-
նական առաջադէմ մարդիկ դէպի Բիսմարկ:
Գերմանիան սկսում է ձանձրանալ իր մեծ
կանցլէրի լուծով և նրա հրաժարականը կը
լինէր ոչ թէ միայն մի անասելի քաղա-

գերմանիայի համար, բայց և նոյն իսկ Եւ-
րոպայի համար, որին միշտ սպառնում են
պատերազմներ, քանի որ Բիսմարկի ձեռ-
քում կը լինի գերմանական կառավարու-
թեան զեկը: Այդ պետական մարդը սովո-
րութիւն ունի լուծել իր հայրենիքի ան-
լուծելի ներքին հարցերը այս կամ այն օ-
տար պետութեան պատերազմ յայտնելով
և դարձնելով գերմանացիների ուշադրու-
թիւնը դէպի արտաքին քաղաքականու-
թիւնը, դէպի փառքը:

Գերմանացիները ուղարկելով դէպի աղ-
գային ժողով անբաւականների, մինչև ան-
գամ անհաշտների մեծ թիւ, ապացուցին
որ հասունացել են քաղաքական, ինքնու-
րոյն կեանքի համար և այլ ևս պէտք չու-
նեն մի մշտական հովանաւորութեան, մի
խնամակալութեան: Գերմանական միութեան
չէնքը արդէն այնքան հաստատ հիմք է
ստացել, որ կարող է գոյութիւն ունենալ
և առանց Բիսմարկի:

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՔԱՍ-
ՐՍՏԱ:

Վաղուց ընդունված է մտածել, որ
Ֆրանսիական ժողովուրդը ամենափոփոխա-
միտ է ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Առաջին
հայացքից կարող է երեւալ, որ այդ կարծիքը
ճիշդ է: Ֆրանսիան մի քանի անգամ
հրաժարվեցաւ իր պատմական աւանդու-
թիւններից և դարձեալ նրանց ընդունեց:
Նա արիւնով շաղախեց միապետութիւնը,
որպէս զի յետոյ դաւաճանէ հանրապետու-
թեանը: Նապօլէոն I կամ Լուի Բոնապար-
տի համար: Ֆրանսիան իր կառավարչական
ձեւերը անդադար փոփոխում էր. միապե-
տութեանից նա անցնում էր կայսերութեան,
կայսերութեանից հանրապետութեան, յետոյ
սահմանադրական միապետութեանը, յետոյ
դարձեալ կայսերութեանը և դարձեալ հան-
րապետութեանը: Կարծես Ֆրանսիան իր
կառավարչական ձեւերը փոփոխում էր առանց
մտածելու, պատահմամբ: Բայց եթէ հիմնա-
ւորապէս քննվի այդ գործը, կը յայտնվի,
որ այդ փոփոխութիւնները կատարվել են
կամ ստիպմամբ կամ արտաքին ճնշման
ներգործութեամբ:

Անկարելի է փոփոխամտութիւն անուա-
նել այն գործը, երբ մի ազգութիւն ձգտում
է պետական և հասարակական կեանքի կազ-
մակերպութեան կատարելագործութեանը:
Ֆրանսիան կարող էր քաղաքական տեսնեալ
ձեւեր փոփոխել և ընտրել այն, որ ինքը
աւելի կը հաւանի, և Ֆրանսիացիները բո-
լորովին մեղաւոր չեն, եթէ մինչև այժմ ոչ
միապետութիւնը և ոչ կայսերութիւնը չը
բաւականացրին նրանց քաղաքական պահանջ-
ներին:

Քաղաքական բոլոր գործերը Ֆրանսիայի
մէջ ժողովրդի գիտութեամբ և համա-
ձայնութեամբ չեն կատարված: Շատ բան
տալիս էին Ֆրանսիացիներին ուժով կամ խա-
րբայութեամբ, սուրինների կամ սուտ խոս-
տուքների օգնութեամբ: Լուի-ֆիլիք XVIII
թագաւորը նորից բարձրացաւ Ֆրանսիա-
կան գահը օտար զօրքերի օգնութեամբ:
1830 թուականի ապստամբութեանից յետոյ
Փարիզի քաղաքական շրջանները մի նոր
միապետութիւն հիմնեցին դարձեալ առանց
ժողովրդի խորհրդի: 1848 թուականից
յետոյ հանրապետութիւնը նորից վերա-
կանգնվեցաւ, բայց այն ժամանակվայ գոյ-
ծիւնները հանրապետութեանը սխալ ուղղու-
թիւն տուին և իրանց կողմ, հակաժողովու-
րդական գործողութիւններով նրան գոհ

գարձին բոնապարտների խորամանկ ին-
տրիգներով: Երկրորդ կայսերութիւնը մի ար-
հեստական շինութիւն էր, որ պահպանվում
էր ուժով և խորամանկութեամբ, հիմնով-
լով ժամանակաւոր աջողութեան վրա: Ֆրան-
սիան չէր կարող պահպանել այդպիսի կա-
ռավարութիւնը: Նա պահպանեց նոյն ձեղ-
տուքները, որոնք իրան ոգևորում էին անցեալ
տարվայ վերջերում: Էնց որ պատահ խաթ-
կեաւ, Ֆրանսիացիները կործանեցին բոնա-
պարտներին և նորից նախկին կառավարչա-
կան ձեւ ընդունեցին: Հանգամանքները և
անցքերը փոփոխական էին, բայց ինքը ժո-
ղովուրդը և նրա լուսաւորված գաւազ հաս-
տատ պահպանում էին 1789 թուականի մեծ
սկզբունքները: Էնց որ Ֆրանսիացիները
յուզեական ազատութիւն էին վայելում, ին-
կոյն հանրապետութիւն էին հիմնում: Իսկ
երբ նրանց կամքի հակառակ կառավարչա-
կան օր և է ձեւ էր հաստատվում, նրանք
համբերում և սպասում էին, ինչպէս կը
համբերէր և կը սպասէր եւրոպական խա-
քանչիւր ժողովուրդ: Եւ նրանք առանձին
կերպով էին սպասում, հաստատ վճռելով
իրանց ցանկացածը վերականգնել և վերա-
կանգնում էին, իսկ վերջ ի վերջոյ իրագոր-
ծեցին իրանց քաղաքական ցանկութիւնը
ներք: Ֆրանսիական ժողովուրդը միշտ իր
ցանկութեամբ չէր փոփոխում իր կառավար-
չական ձեւը և նա մեղաւոր չէ, որ Ֆրան-
սիան կառավարելու համար այդքան ինքնա-
կոչ ցանկացողներ կային:

Ֆրանսիան ոչ թէ սկզբունքների փոփո-
խականութեամբ, այլ ընդհակառակը նրանց
հաստատութեամբ և յարատեւութեամբ էր
զանազանվում արեւմտեան Եւրոպայի այլ
երկրներից: Պէտք է յիշել գերմանիայի քա-
ղաքական իդէալները: Նապօլէոն I-ի կոն-
սերի ժամանակ, պէտք է յիշել քառասուն-
կան թուականների մոտաւոր շարժումը, որ
փոխվեցաւ Պրուսիայում գրիւնդական բիւ-
րօկրատիայի տիրապետութեամբ: Գերմանա-
կան ժողովուրդը մի ժամանակ ձգտում էր ի-
դէալական ազգային միութեանը, որ պէտք է
հիմնված լինէր բարձր արդարութեան և
հիմնված լինէր բարձր արդարութեան և
մարդասիրութեան վրա, իսկ այժմ նա ա-
տուածացնում է կոպիտ ոյժը, փառաբա-
նում է պատերազմական յաղթութիւնները:
Գերմանացիները շուտով մոռացան 1848
թուականի Ֆրանկֆուրտի պարլամենտի գա-
ղափարները: Նոր կարգերը յաղթեցին հե-
րին և գերմանական ժողովուրդը այժմ խո-
նարհվում է նրա առաջ, ինչ որ մի ժամա-
նակ հերքում էր: Անհերք է, որ գերմանացի-
ները աւելի փոփոխական և մոռացկոտ են,
քան թէ Ֆրանսիացիները: Անկասկած ան-
ցեալի բարձր գաղափարները նոյնքան ա-
մուր են պահպանվում գերմանացիների մօտ,
որքան և Ֆրանսիացիների մօտ, բայց գեր-
մանացիները պահպանում են նրանց իրանց
օրտի և բանականութեան մէջ, մինչդեռ
Ֆրանսիացիների զգացմունքները և ձգտու-
ները ծանապարհ են փնտռում արտայայտե-
լու համար և վերջինները դրա համար գ-
հաբերութիւններ էլ չեն խնայում:

Ընդունված է նոյնպէս կարծել, որ Ֆր-
անսիացիների մէջ փառքը և ժողովրդա-
կանութիւնը անհաստատ են, որ այսօր մի-
շու երկրներ բարձրացած անունները և ա-
մենք էզուց ուսնակոխ են անվում: Այլ
կարծիքն էլ իսկապէս ճիշդ չէ: Իսկական
ծառայութիւնները և փառքը ոչ մի տեղ
այնքան չեն գնահատվում և վարձատրվում,
որքան Ֆրանսիայի մէջ: Ֆրանսիացիները ոչ
թէ միայն փոփոխամիտ չեն իրանց ժող-
վրդական սիրելիների վերաբերութեամբ,
այլ ընդհակառակը չափից դուրս նրանց